
Forskningstermin og andre tiltak for å styrke kvalitet i forskning og utdanning

Bakgrunn

Universitetsstyret ba om å få en egen sak om «mulighetene for å øke hyppigheten av forskningstermin, sett i sammenheng med ulike tiltak for å styrke kvaliteten i forskningen og utdanningen» i sak 66/12.

Universitetet har brukt ulike virkemidler for å legge til rette for gode forskningsvilkår og frigjøre tilstrekkelig tid til god forskning, slik at forutsetningene for høy faglig kvalitet og fremragende forskning og god forskningsbasert utdanning blir best mulige. I departementets finansieringsmodell for UiB utgjør strategiske forskningsmidler om lag 530 mill. kroner. De største ressursene er i fakultetenes rammer, mens om lag 110 mill. kroner er benyttet til ulike felles forskningssatsinger. Disse finansierer blant annet universitetets bidrag til SARS-senteret, bidrag til sentre for fremragende forskning og FUGE. I tillegg er det satt av midler til ulike ordninger for å fremme kvalitet. En større andel av forskningsmidlene skal fordeles på grunnlag av kvalitet fremfor på forhånd definerte områder. Dette er også i tråd med konklusjonene i Fagerberg-utvalgets utredning (NOU 20011:6). Samtidig er det viktig å sikre kvalitet over en stor faglig bredde, og at det stilles tilstrekkelige driftsmidler til disposisjon for den enkelte forsker.

Kvalitet i utdanning er prioritert. Gjennom DigUiB-prosjektet arbeides det for å legge til rette for digitalisering av undervisning, for å gjøre digitale læringsressurser tilgjengelig og for å utvikle gode løsninger for digital eksamen. Prosjektet «Kvalitet i utdanning» har som mål å bidra til forståelse av og debatt om hva utdanningskvalitet er og om det kan måles. Det pågår evaluering av de universitetspedagogiske tjenestene. Det legges til rette for at studentene skal kunne være aktive deltakere og bidragsyttere til forskningen på alle nivå i studiene.

Tiltak for å fremme kvalitet i forskning

I det følgende gis en oversikt over følgende tiltak med formål å sikre kvalitet i forskning:

- Forskningsmidler til fri prosjektstøtte (Fripro/fellesløftet)
- Små driftsmidler (Småforsk)
- Driftsmidler basert på publisering
- Stimuleringsmidler EU- søknader og egenandeler til ERC
- Tid til forskning (Forskningstermin og sikring av forskningstid for alle vitenskapelige stillinger)

Fri prosjektstøtte

Gjennom mange år har de samlede ressursrammene til forskerinitierte prosjekter i NFR-systemet vært erkjent å være for trange. Svært mange prosjekter ble vurdert som meget gode uten å oppnå støtte. Fra 2006 har UiB hatt en egen ordning for å støtte prosjekter som har høy vitenskapelig kvalitet og som har fått en god vurdering, men som ikke har nådd opp i konkurransen fordi det har vært for få tilgjengelige midler. I budsjettet for 2006 ble det satt av

5,5 mill. kroner til dette tiltaket. Posten er senere økt til 10 mill. kroner i 2011. Innenfor budsjettposten ble det gitt stimuleringsmidler for å fremme nye søknader.

Modellen fra universitetet ble holdt fram som et viktig virkemiddel nasjonalt, blant annet i rapporten fra handlingsromgruppen i 2010. Som felles forslag fra universitetene og fra NFR, økte Kunnskapsdepartementet tildelingen til Forskningsrådets post for fri prosjektstøtte for 2012 (FRIPRO) med 100 mill. kroner. Dette ble et felles løft for den frie grunnforskningen. Fellesløftet gjorde det mulig å øke antallet innvilgede søknader med svært god bedømming. Forutsetningen var at prosjektene som skulle løpe over 3 år, skulle gis støtte i fellesskap mellom Forskningsrådet og institusjonene. UiB gikk inn med 21 mill. kroner i budsjettet for 2012 og fikk 21 mill. kroner ekstra fra Forskningsrådet.

NiFUs evaluering av ordningen for fri prosjektstøtte tyder på at formålet om å støtte forskning med høy kvalitet innfris. Den frie prosjektstøtten har positiv påvirkning på rekruttering, karriere, internasjonalt samarbeid og likestilling. Fellesløftet i 2012 var svært positivt. Dessverre ble det ikke foreslått en videre økning i forslaget til statsbudsjett for 2013. FRIPRO er svært viktig for å sikre den langsiktige grunnforskningen og universitetet arbeider for å styrke denne delen av forskningsfinansieringen.

Små driftsmidler

Småforsk var en ordning for finansiering av små driftsmidler hvor utgiftene ble fordelt mellom Kunnskapsdepartementet, universitetene som institusjon og fakultetene. I 2009 var universitetets egenandel 4,2 mill. kroner. I 2010 avviklet departementet ordningen og la midlene inn i rammen til institusjonene, for UiB 4,8 mill. kroner i 2011. Ved UiB er som kjent midlene ført videre inn i fakultetenes rammer, og det er forutsatt at fakultetene viderefører ordningen og samtidig dekker institusjonens egenandel, jf. budsjett for 2011. Formålet er å sikre vitenskapelig tilsatte driftsmidler.

Driftsmidler basert på publisering

I 2012 ble det innført en ordning som skal sikre driftsmidler til aktive forskere basert på grunnlag av publisering. I samsvar med Fagerberg-utvalgets forslag defineres aktive forskere som forskere som publiserer ett publiseringspoeng i gjennomsnitt årlig (over 3 år). Erfaringer med ordningen vil bli oppsummert.

Insentivmidler til EU- søknader, egenandeler og forsterking av gode prosjekter

Etter omlegging av universitetets finansieringsmodell, med videreføring av departementets RBO modell, har fakultetene fått større ansvar for faglige prioriteringer. Egenandeler til større prosjekter dekkes i hovedsak gjennom fakultetenes budsjetttrammer.

For tildelinger fra det europeiske grunnforskningsrådet til fri og grunnleggende forskning, er det ikke krav om egenandeler. Når universitetet gis slike midler, har derimot universitetet økt prosjektenes rammer med 25% som tiltak for å forsterke prosjektene og for å fremme høy kvalitet i forskningen. For prosjekter fra ERC, den mest prestisjefylte finansieringsordningen i EU er det for 2013 bevilget 5,3 mill. kroner til forsterking. Dette er en økning på 2 mill. kroner fra 2012 som følge av at universitetet er tildelt flere ERC- prosjekter.

Det legges i tillegg betydelig vekt på å gi administrativ støtte til ulike søknadsprosesser og det settes av prosjekt- og etableringsmidler til å forberede EU- søknader.

Tid til forskning

Den viktigste ressursen i forskningen er forskernes tid. Ved UiB har fast vitenskapelig ansatte rett til å bruke halvparten av tiden til forskning og halvparten til undervisning.

Evalueringer av kvalitetsreformen viser at undervisnings- og vurderingsformene er betydelig endret, gjennom økt vekt på veiledning og tilbakemelding. Studentene, også på lavere grad, skriver og leverer oppgaver langt hyppigere enn før, og de mottar kommentarer fra lærerne i fagene. På denne måten får studentene mer skrivetrening, de får bedre oversikt over hvor de står. Endringene er klart i tråd med reformens intensjoner, og med støtte i internasjonal forskning gir disse arbeidsformene bedre læring for studentene sammenliknet med de mer tradisjonelle formene. Samtidig er de nye undervisningsformene arbeidskrevende og kan gjøre det vanskeligere enn før å skjerme sammenhengende tid til forskning, slik også flere evalueringer peker på. Ulike tidsbruksundersøkelser viser at akademisk personell må engasjere seg i flere oppgaver enn før, arbeidspresset øker og at tiden stykkes opp, jf. Fagerberg-utvalgets utredning.

Forskningstermin

Forskningstermin er et virkemiddel for å gi sammenhengende tid til forskning og fordypning. Ved UiB har alle fast ansatte i vitenskapelige stillinger som førsteamanuenser og professorer rett til ett års forskningstermin etter seks års virke. Praksis med forskningstermin praktiseres ulikt ved universitetene. Ved Universitetet i Tromsø har for eksempel vitenskapelig ansatte kunnet søke om forskningstermin inntil ett år etter fire års opptjening. Ved flere institusjoner brukes kortere opptjeningstid før forskningstermin for kvinner, som tiltak for å få flere kvinner med professorkompetanse.

Forskningstermin er viktig for å sikre sammenhengende tid til forskning. De generelle retningslinjene for forskningstermin ved UiB ble vedtatt av kollegiet i 1992 (sak 6/92). Utover de generelle retningslinjene har fakultetene ulike ordninger for organisering av forskningstermin, det er forskjeller med hensyn til vikarordninger og økonomisk støtte til ansatte i termin (jf oppsummering i vedlegg 2).

Hovedregelen ved fakultetene er at fakultetsstyret vedtar den enkeltes forskningstermin etter innstilling fra institutt eller forskningsutvalg. Det psykologiske fakultet gir 40 000 kroner i vikarmidler fra fakultetsbudsjettet til instituttene. Ved de andre fakultetene er det opp til instituttene å fordele arbeidsoppgaver knyttet til undervisning til de øvrige tilsatte ved instituttet. Med unntak av Det medisinsk- odontologiske har ikke fakultetene økonomiske rutiner med støtteordninger for ansatte i forskningstermin. I instituttens studieplanlegging tas det høyde for at de vitenskapelig ansatte skal ha forskningstermin hvert sjuende år.

Ved Universitetet i Bergen er det om lag 117 personer som har rett til forskningstermin, i dagens ordning, der den enkelte har termin hvert sjuende år. I forslag til budsjett for 2013 ble det foreslått å redusere opptjeningstiden for forskningstermin fra 6 til 5 år. Dette vil øke antall personer med rett til forskningstermin til 137. Det ble foreslått å sette av 3 mill. kroner til tiltak for å øke hyppigheten av forskningstermin fra hvert sjuende, til hvert sjette år.

Universitetet i Bergen har som mål å øke kunnskapsproduksjonen innenfor alle fagområder. For å nå dette målet må det legges til rette for at alle faglige tilsatte har gode vilkår for forskning og utviklingsarbeid. Forskningstermin er et virkemiddel for å gi faglige tilsatte en reell mulighet til å drive sammenhengende forskningsarbeid. Dette vil samtidig styrke den forskningsbaserte undervisningen og være et viktig virkemiddel for rekruttering av faglige tilsatte til universitetet.

Tiltak for å fremme kvalitet i utdanningen

I det følgende gis en oversikt over tiltak med formål å sikre kvalitet i utdanning:

- DigUiB
- «Kvalitet i utdanning»
- Studentaktiv forskning

- Evaluering av det universitetspedagogiske tilbudet

Dig UiB

Prosjektet DigUiB består av prosjektene «Digital undervisning», «Digitale læringsressurser» og «Digital eksamen». I 2012 utrustes flere auditorier med utstyr for opptak av undervisning. Opplegg for tilgjengeliggjøring på web testes. Det gjennomføres en rekke pilotprosjekt for eksamen på PC, blant annet for juss og informatikk. Det arbeides for å gjøre mer av pensum elektronisk tilgjengelig via Mi side og for å informere om de læringsressursene som er tilgjengelige elektronisk.

«Kvalitet i utdanning»

Sentrale tema i utredningen om utdanningskvalitet er *Hva er kvalitet i utdanning?, Kan utdanningskvalitet måles? og Hvem er de viktigste aktørene i å definere begrepet kvalitet i utdanning?*. Formålet med arbeidet er å komme fram til en felles forståelse av hva som skal legges i utdanningskvalitet ved UiB og å gi retning til ulike prosesser for å utvikle kvaliteten i utdanningene. Arbeidet har munnet ut i et notat¹ som er presentert i ulike sammenhenger nasjonalt og lokalt. Arbeidet følges opp med etablering av en helhetlig evalueringsarkitektur og å sikre god sammenheng mellom læringsmål og vurderingsformer.

Studentaktiv forskning

Utdanningsutvalget har drøftet forståelsen av begrepet *studentaktiv forskning*, hvilke tiltak som finnes på UiB, hvordan slike tiltak kan synliggjøres og hvordan det skal måles. I møtet 5. september konkluderte utvalget med en definisjon av studieaktiv forskning som innebærer at studentene, i den grad det er mulig, aktivt skal delta i forskning som del av undervisningen. I følge definisjonen vil alle toårige masterprogram ha emner som faller inn under begrepet. På bachelornivå, og i profesjonsprogrammene, vil omfanget variere. Det arbeides med hvordan omfanget av studentaktiv forskning innenfor ulike emner kan synliggjøres.

Evaluering av det universitetspedagogiske tilbudet

Det universitetspedagogiske tilbudet har eksistert fra slutten av 1980-tallet, og det er lenge siden det ble vurdert. Det er tatt initiativ til en ekstern evaluering. Prosjektet ble lagt ut på anbud, og tildeling av oppdraget er gått til firmaet Ideas2Evidence, som også gjennomførte Kompetanse 2020-undersøkelsen. Evalueringen er en gjennomgang av innretningen av tilbudet. Det tas sikte på at en endelig rapport vil foreligge før sommeren 2013.

Universitetsdirektørens kommentarer

Det er prioritert å gi best mulige rammebetingelser for forskning og utdanning. Prioritering av kvalitet er retningsgivende for satsing på forskning. Tiltak for økt forskningskvalitet, som forsterking av gode forskningsprosjekter, sikring av driftsmidler til den enkelte og driftsmidler basert på publisering er gitt prioritet. Det legges vekt på å gi støtte i søknadsprosesser til store prosjekter fra EU og NFR, blant annet med administrativ forskningsstøtte. Avsetningen til disse tiltakene er økt de siste årene.

Den mest kritiske faktoren for forskningskvalitet vurderes å være nok sammenhengende tid til forskning, (jf. Fagerbergutvalget og interne undersøkelser). Det er ønskelig å redusere opptjeningstiden for forskningstermin fra 6 til 5 år for å gi rom for mer sammenhengende tid til forskning, samt motivere og å fremme mer forskning. Endringen medfører at antall personer som til enhver tid har rett til forskningstermin vil øke med om lag 20 personer. Med en slik endring vil det være 10 årsverk med undervisningskapasitet som trengs å erstattes for at økt hyppighet av forskningstermin ikke skal svekke utdanningen. Sett i lys av at det er vel 840 professorer og førsteamanuenser ved UiB og nesten 600 stipendiater og postdoktorer i grunnfinansierte stillinger (med 25% av tiden med undervisningsoppgaver for stipendiater),

¹ «Kvalitet i utdanning. Notat 2012», Universitetet i Bergen

vurderes det som realistisk å kunne sikre utdanningsoppgavene for de ti ekstra årsverkene med undervisningsoppgaver. I budsjettvedtaket ble 3 mill kroner reservert for ordningen. dette beløpet vil gi 150 000 kroner for hver av de ekstra personene med forskningstermin til de aktuelle fagmiljøene, og midlene kan brukes til kompensierende tiltak. Dette vil gjøre det mulig å sikre undervisningskapasiteten, og kan i tillegg brukes til å tilføre noe ekstra for eksempel ved bruk av gjesteforelesere. Midlene kan gjøre det mulig å sette i gang tiltak som hever studiekvaliteten og styrker læringsmiljøet.

Endringen fra hvert sjuende til hvert sjette år for forskningstermin vurderes å være så positiv for forskningskvaliteten og for kvaliteten av den forskningsbaserte utdanningen, samt for den enkelte, at det er svært ønskelig å håndtere noe økte krav til planlegging. Med å bruke 3 mill kroner i 2013 til dette formålet, vurderes det som ønskelig og forsvarlig å innføre ordningen. Å styrke de vitenskapelig ansattes muligheter til sammenhengende tid til forskning vil videre være en konkurransefordel i rekrutteringssammenheng.

Formelt vedtak om rett til forskningstermin etter 5 år vil bli fremmet i sak om reglement for vitenskapelige stillinger våren 2013.

Arbeidet med å fremme kvalitet i utdanning vil fortsette ved en tydelig satsning og videre prioritering av blant annet digitalisering, universitetspedagogiske tjenester, og arbeidet med evaluerings- og vurderingsformer.

Med dette fremmes følgende forslag til

Vedtak:

1. Styret tar gjennomgangen av ulike tiltak for å styrke kvalitet i forskning og utdanning til orientering
2. Styret ber om at det legges til rette for å innføre forskningstermin hvert sjette år, med opptjeningstid på fem år
3. Institutter som gir ansatte forskningstermin etter fem år, tildeles kroner 150 000 for hver ekstra person med forskningstermin i 2013 til tiltak for undervisningsformål

19.11.12. Steinar Vestad/ Christen Soleim

Vedlegg:
Kvalitet i utdanning - notat
Oversikt over ordninger ved Forskningstermin ved fakultetene

Fakultetenes ordninger ved forskningstermin

VEDL. SAK NR.: 89 - 2
STYRE-MØTE 29/11-2012

Fakult et	Regler fra	Vedtak om forskningstermin	Økonomisk støtte institutt	Økonomisk støtte forsker
HF	Generelle UiB-regler fra 1992	Instituttet beslutter, og prioriterer	Ingen støtte fra fakultet til institutt	Ikke fra fakultetet, instituttene kan gi støtte
MN	Generelle regler fak.kriterier for prioritering fra 2006	Fakultetsstyret avgjør, innstilling fra institutt	Instituttene dekker evt vikarmidler, men trengs sjelden – forsk.gruppene ordner	Kan søke midler (pott 1.5 mill) vedtak i fak styret
MO	Gen regler og regler for søknad om stipend	Beslutning fak.ledelsen, instituttene anbefaler og forskningsutvalget også	Ikke vikarmidler	Det lyses ut forskningsstipend 2 g per år, 13500 per mnd enslig, fam dobbelt
SV	Gen regler	Inst, leder anbefaler, fak.styret vedtar	Ikke vikarmidler..	Ingen faste, men mulig
PS	Generelle UiB-regler 1992	Søknad til programutvalg og instituttleder, fak forskutv innstiller til fak styret (inst leder prioriterer hvis flere aktuelle)	Instituttet får 40 tusen kr fra fakultetet per semester/ansatt som er i termin	Mulig å søke fakultetet evt Meltzer
JD	Generelle regler UiB	Vedtak i fakultetsstyret	Ikke vikarmidler	Kan søke, dekkes ofte

